

Guía Docente				
Datos Identificativos				2019/20
Asignatura (*)	Rehabilitación Cardiorrespiratoria Avanzada		Código	651516007
Titulación	Mestrado Universitario en Discapacidade e Dependencia (plan 2015)			
Descriptoros				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Mestrado Oficial	2º cuadrimestre	Primeiro	Optativa	6
Idioma	CastelánGalego			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Ciencias Biomédicas, Medicina e FisioterapiaFisioterapia, Medicina e Ciencias Biomédicas			
Coordinación	Gonzalez Doniz, Maria Luz		Correo electrónico	luz.doniz@udc.es
Profesorado	Gonzalez Doniz, Maria Luz		Correo electrónico	luz.doniz@udc.es
	Lista Paz, Ana			ana.lista@udc.es
	Souto Camba, Sonia			sonia.souto@udc.es
Web				
Descrición xeral	Co estudo desta materia preténdese que o alumno adquira coñecementos avanzados e demostre unha comprensión dos aspectos teóricos e prácticos e da metodoloxía de traballo nas disfuncións do sistema cardiopulmonar cunha profundidade que chegue ata a vangarda do coñecemento.			

Competencias do título	
Código	Competencias do título
A10	CERF5. Ser capaz de integrar coñecementos avanzados no ámbito da disfunción cardiorrespiratoria
A11	CERF6. Capacidade para deseñar e executar proxectos de investigación nas disfuncións cardiorrespiratorias.
B2	CB7. Que os estudantes saiban aplicar os coñecementos adquiridos e a súa capacidade de resolución de problemas en ámbitos novos ou pouco coñecidos dentro de contextos máis amplos (ou multidisciplinares) relacionados coa súa área de estudo
B5	CB10. Que os estudantes posúan as habilidades de aprendizaxe que lles permitan continuar estudando dun modo que haberá de ser en boa medida autodirixido ou autónomo.
B7	CG2 Identificar, avaliar e resolver os problemas derivados da presenza de discapacidade e dependencia
B9	CG4 Ser capaz de intervir na problemática derivada da discapacidade e da dependencia
B10	CG5 Capacidade para integrar coñecementos científicos de carácter avanzado ligados ao ámbito da discapacidade e a dependencia
C6	CT6. Valorar críticamente o coñecemento, a tecnoloxía e a información dispoñible para resolver os problemas aos que deben enfrontarse
C7	CT7. Ser capaz de valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade?

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe		Competencias do título	
Alcanzar a adquisición de coñecementos avanzados e demostrar unha comprensión dos aspectos teóricos e prácticos e da metodoloxía de traballo nas disfuncións do sistema cardiopulmonar cunha profundidade que chegue ata a vangarda do coñecemento	AI10		
	AI11		
Ser capaces de predicir e controlar a evolución de situacións complexas, realizando unha aproximación sistemática á valoración e tratamento dos problemas do complexo cardiopulmonar mediante o desenvolvemento de metodoloxías de traballo adaptadas ao devandito ámbito de coñecemento, nas súas vertentes científica/investigadora e profesional.	AI11	BI2	
		BI7	
		BI9	
		BI10	
Capacidade de razoamento clínico aplicado á capacidade diagnóstica que garanta a toma de decisións clínicas seguras e baseadas na evidencia, así como a análise crítica dos procedementos terapéuticos existentes para o manexo do paciente con disfunción cardiorrespiratoria	AI10	BI2	CI6
		BI7	
		BI9	
Ser capaz de avaliar e seleccionar a teoría científica adecuada e a metodoloxía precisa para desenvolver, implementar e avaliar os plans de atención e/ou as guías de práctica clínica en pacientes cardiorrespiratorios	AI10	BI5	CI7

Desenvolver habilidades para o traballo multidisciplinar asistencial e/ou de investigación na disfunción cardiorrespiratoria	AI11	BI2	

Contidos	
Temas	Subtemas
Módulo 1: Manexo avanzado da disfunción respiratoria	1. Bases da fisiopatoloxía respiratoria e da valoración do paciente respiratorio. 2. Atención integral e multidisciplinar do paciente respiratorio (control de factores de risco, soporte nutricional, farmacoloxía, fisioterapia, outras abordaxes terapéuticas). 3. Bases de tratamento do enfermo pulmonar crónico: programas de rehabilitación pulmonar, guías de práctica clínica e evidencia científica. 4. Bases de tratamento do enfermo neuromuscular: guías de práctica clínica e evidencia científica da intervención fisioterápica. 5. Bases de tratamento do enfermo crítico: guías de práctica clínica e evidencia científica da intervención fisioterápica. 6. A discapacidade no enfermo respiratorio. Avaliación da calidade de vida.
Módulo 2: Manexo avanzado da disfunción cardiovascular	1. Bases da fisiopatoloxía cardiovascular e da valoración do paciente cardiovascular. 2. Atención integral e multidisciplinar do paciente cardiovascular: guías de práctica clínica e evidencia científica dispoñible. 3. Programas de rehabilitación cardiovascular: evidencia científica dispoñible. 4. A discapacidade no enfermo cardiovascular. Avaliación da calidade de vida.

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias	Horas presenciais	Horas non presenciais / traballo autónomo	Horas totais
Recensión bibliográfica	B5 C6	2	30	32
Prácticas de laboratorio	B7 B9	2	2	4
Traballos tutelados	A10 A11 B10 B5 C6	6	60	66
Proba mixta	A10 B2 B7	1	6	7
Saídas de campo	A10 B2	4	9	13
Sesión maxistral	A10 A11 B2 B7 B9 B10 C7	24	0	24
Atención personalizada		4	0	4

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Recensión bibliográfica	A recensión bibliográfica supón un proceso de lectura crítica dun libro, dun artigo, dunha tese ou dunha comunicación a un congreso. Como tal proceso comprende a lectura da obra, a análise do seu contido e unha crítica e valoración da mesma en relación á literatura existente sobre o tema. Unha recensión non supón un resumo da obra, nin unha mera análise do contido, pois o que lle outorga sentido e dimensión académica científica é a crítica que merece a xuízo do autor da recensión, en relación a outras obras coñecidas do mesmo ámbito ou en relación á súa propia experiencia.
Prácticas de laboratorio	Metodoloxía que permite que os estudantes aprendan efectivamente a través da realización de actividades de carácter práctico, tales como demostracións, exercicios, experimentos e investigacións.
Traballos tutelados	Metodoloxía deseñada para promover a aprendizaxe autónoma dos estudantes, baixo a tutela do profesor e en escenarios variados (académicos e profesionais). Está referida prioritariamente á aprendizaxe do "cómo facer as cousas". Constitúe unha opción baseada na asunción polos estudantes da responsabilidade pola súa propia aprendizaxe. Este sistema de ensino baséase en dous elementos básicos: a aprendizaxe independente dos estudantes e o seguimento desa aprendizaxe polo profesor-tutor.

Proba mixta	Proba que integra preguntas tipo de probas de ensaio e preguntas tipo de probas obxectivas. En canto a preguntas de ensaio, recolle preguntas abertas de desenvolvemento. Ademais, en canto preguntas obxectivas, pode combinar preguntas de resposta múltiple, de ordenación, de resposta breve, de discriminación, de completar e/ou de asociación.
Saídas de campo	Actividades desenvolvidas nun contexto externo á contorna académica universitario (empresas, institucións, organismos, monumentos, etc.) relacionadas co ámbito de estudo da materia. Estas actividades céntranse no desenvolvemento de capacidades relacionadas coa observación directa e sistemática, a recollida de información, o desenvolvemento de produtos (esbozos, deseños, etc.), etc.
Sesión maxistral	Exposición oral complementada co uso de medios audiovisuais e a introdución dalgunhas preguntas dirixidas aos estudantes, coa finalidade de transmitir coñecementos e facilitar a aprendizaxe. A clase maxistral é tamén coñecida como %ou201Cconferencia%ou201D, %ou201Cmétodo expositivo%ou201D ou %ou201Clección maxistral%ou201D. Esta última modalidade adóitase reservar a un tipo especial de lección impartida por un profesor en ocasións especiais, cun contido que supón unha elaboración orixinal e baseada no uso case exclusivo da palabra como vía de transmisión da información á audiencia. Durante a sesión maxistral integranse de maneira puntual as metodoloxías de discusión dirixida e aprendizaxe baseado en problemas.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Proba mixta Traballos tutelados	Traballo tutelado: recoméndase a atención personalizada para axudar ao estudante a elaborar o seu traballo, desde a selección das fontes bibliográficas, ata a súa estruturación e desenvolvemento. Proba mixta: recoméndase a atención personalizada para axudar ao alumno a resolver as dúbidas xurdidas da preparación da materia no seu conxunto. No caso do alumno de dedicación a tempo parcial e dispensa académica de exención de asistencia, se realizará unha tutorización cada quince días, en base á lectura de textos recomendados e a elaboración de informes por parte do alumno que garanticen o seguimento adecuado do programa.

Avaliación			
Metodoloxías	Competencias	Descrición	Cualificación
Proba mixta	A10 B2 B7	Proba mixta tipo test con pregunta desenvolvo	40
Recensión bibliográfica	B5 C6	Valoración das recensións achegadas polo estudante ao longo do cuadrimestre.	20
Traballos tutelados	A10 A11 B10 B5 C6	Valoración do traballo tutelado presentado polo alumno.	30
Saídas de campo	A10 B2	Presentaranse e avaliarán os informes derivados da saída de campo, no que o alumno demostrará a súa capacidade de integración dos coñecementos teóricos no contexto clínico. Porase especial atención, entre outros, a: 1. A descrición das metodoloxías de avaliación, intervención empregadas no contexto clínico real. 2. O establecemento dos diagnósticos e a tipificación da disfunción de orixe cardiorrespiratorio. 3. A conexión dos conceptos abordados na aula e os aspectos observados na contorna real.	10

Observacións avaliación

As porcentaxes asignadas a cada proba poden sufrir pequenas modificacións de un curso a outro en función das necesidades da materia.

Nembargantes, o valor da proba mixta situarase sempre entre o 30 e o 40%, as recensións entre un 20 e un 30%, o traballo tutelado entre un 20 e un 30% e a saída de campo entre un 10 e un 20%.

Os criterios de avaliación de primeira e segunda oportunidade serán os mesmos.

Os alumnos matriculados a tempo parcial disporán de atención personalizada ao longo do curso, cunha tutoría quincenal de libre disposición. Deberán xustificar asistencia a un 50% das actividades presenciais.

Fontes de información

Bibliografía básica

- Hyatt, Robert E. (2014). Interpretation of pulmonary function test. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins
  - Giraldo Estrada, Horacio (2008). EPOC : Diagnóstico y tratamiento integral con énfasis en la rehabilitación pulmonar. Buenos Aires: Médica Panamericana
  - Booth S, Dudgeon D (2006). Dyspnoea in advanced disease. Oxford
  - Chiappero G, Villarejo F (2010). Ventilación mecánica : libro del Comité de Neumonología Crítica de la SATI. Buenos Aires: Panamericana
  - Patiño, JF (2015). Gases sanguíneos, fisiología de la respiración e insuficiencia respiratoria aguda . Bogotá: Panamericana
  - West J (2008). Fisiología y fisiopatología pulmonar. Estudio de casos. Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins
  - Houg, A (2014). Physiotherapy in respiratory and cardiac care : an evidence-based approach. Stanford : Cengage Learning
  - Frownfelter, D (2012). Cardiovascular and pulmonary physical Therapy. St. Louis : Elsevier
  - Esteban A, Anzueto DJ (2006). Manejo de pacientes con falla respiratoria basada en la evidencia. Bogotá: Editorial tribuna
  - Reid, W D (2004). Clinical Management notes and case histories in cardiopulmonary physical therapy. Thorofare, NJ : Slack
  - Badia X, Alonso J (2007). La medida de la salud: guía de escalas de medida en español. Barcelona : Edittec
  - Pryor J, Prasad AS (2016). Physiotherapy for respiratory and cardiac problems : adults and paediatrics . Edinburgh : Elsevier
  - Harden B (2009). Respiratory physiotherapy : an on-call survival guide. Edinburgh : Churchill Livingstone/Elsevier
  - López Chicharro, J (2013). Fisiología del entrenamiento aeróbico : una visión integrada . Madrid: Panamericana
  - Seco J (2018). Sistema Respiratorio: Afecciones Médico-Quirúrgicas. Métodos de intervención. Fisioterapia Clínica. Madrid: Editorial Médica Panamericana
  - OMS (2001). Clasificación internacional del funcionamiento, de la discapacidad y la salud. Versión abreviada. Inersio
- GUÍA DE PRÁCTICA CLÍNICA PARA EL DIAGNÓSTICO Y TRATAMIENTO DE PACIENTES CON EPOC - Guía Española de la EPOC (GesEPOC-2012) Grupo de trabajo de GesEPO. Disponible en http://issuu.com/separ/docs/gu_a_gesepoc?e=3049452/6072699
- DISFUNCIÓN MUSCULAR DE LOS PACIENTES CON ENFERMEDAD PULMONAR OBSTRUCTIVA CRÓNICA (2015) Esther Barreiro, Víctor Bustamante, Pilar Cejudo, Joan B. Gáldiz, Joaquim Egea, Pilar de Lucas, Juana Martínez-Llorens, Francisco Ortega, Luis Puente-Maestu, Josep Roca, José Miguel Rodríguez González Moro. Disponible en https://issuu.com/separ/docs/normativa_67?e=3049452/31015859
- REHABILITACIÓN RESPIRATORIA (2014) María Rosa Güell, Salvador Díaz, Gema Rodríguez, Fátima Morante, Marta San Miguel, Pilar Cejudo, Francisco Ortega, Alejandro Muñoz, Juan Bautista Galdiz, Almudena García, Emilio Servera. Disponible en <https://www.dropbox.com/s/ouhxfcbmb5sdaje/Normativa%2064.pdf?dl=0>
- MANEJO DE LAS COMPLICACIONES RESPIRATORIAS DE LOS PACIENTES CON ENFERMEDAD NEUROMUSCULAR (2012) Eva Farrero, Antonio Antón, Carlos J. Egea, M. José Almaraz, J. Fernando Masa, Isabel Utrabo, Miriam Calle, Héctor Vereá, Emilio Servera, Luis Jara, Emilia Barrot, Vinyet Casolívé Arch Bronconeumol. 2013;49:306-13. Disponible en <http://issuu.com/separ/docs/normativa59?mode=window&backgroundColor=%23222222>
- GUÍA CLÍNICA PARA EL DIAGNÓSTICO Y TRATAMIENTO DE LA EPOC - SEPAR/ALAT (2007) Germán Peces-Barba. Joan Albert Barberá. Alvar Agustí. Ciro Casanova. Alejandro Casas. José Luis Izquierdo. José Jardim. Victorina López Varela. Eduard Monsó. Teodoro Montemayor. José Luis Viejo Arch Bronconeumol. 2008;44:271-81. Disponible en http://issuu.com/separ/docs/normativa_45.?mode=window&backgroundColor=%23222222
- TÉCNICAS MANUALES E INSTRUMENTALES PARA EL DRENAJE DE SECRECIONES BRONQUIALES EN EL PACIENTE ADULTO (2013) Coordinación: Joan-Daniel Martí Romeu, Montserrat Vendrell Relat. Disponible en http://issuu.com/separ/docs/manual__separ_27_tecnicas_manuales_?e=3049452/12260872
- TERAPIAS RESPIRATORIAS Y CUIDADOS DEL PACIENTE NEUROMUSCULAR CON AFECTACIÓN RESPIRATORIA (2012) Coordinación: Mª Jesús Zafra Pires, Emilia Barrot Cortés. Disponible en http://issuu.com/separ/docs/manual_25?mode=window
- GLOBAL STRATEGY FOR THE DIAGNOSIS, MANAGEMENT, AND PREVENTION OF COPD (2017). Disponible en

https://goldcopd.org/wp-content/uploads/2017/11/GOLD-2018-v6.0-FINAL-revised-20-Nov_WMS.pdfThe European Lung White Book. European Respiratory Society. Disponible en <https://www.erswhitebook.org/>An Official American Thoracic Society/European Respiratory Society Policy Statement: Enhancing Implementation, Use, and Delivery of Pulmonary Rehabilitation. Am J Respir Crit Care Med Vol 192, Iss 11, pp 1373-1386, Dec 1, 2015. An official European Respiratory Society statement on physical activity in COPD. Eur Respir J 2014; 44: 1521-1537 An Official American Thoracic Society/European Respiratory Society Statement: Key Concepts and Advances in Pulmonary Rehabilitation. Am J Respir Crit Care Med. 2013; 188: e13-e64

Bibliografía complementaria

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Metodoloxía da Investigación/651516001

Ferramentas Multimedia para a Investigación/651516002

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Xestión de Recursos Sociosanitarios en Discapacidade e na Dependencia/651516009

Materias que continúan o temario

Observacións

Para axudar a conseguir unha contorna inmediata sustentable e cumprir cos obxectivos estratéxicos do Plan Green Campus da Facultade de Fisioterapia, os traballos documentais que se realicen nesta materia poderanse solicitar tanto en formato papel como virtual ou soporte informático. De realizarse en papel, seguiranse na medida do posible as seguintes recomendacións xerais:- Non se utilizarán plásticos.- Realizaranse impresións a dobre cara.- Empregarase papel reciclado.- Evitarase a realización de borradores

(*)A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente de acordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías